

KITEKINTŐ

Hajdó András

Új állam születik? Baszkföld autonómia törekvései

A 21. században reneszánszukat élik a regionális nemzeti mozgalmak, amelyben jelentős szerepe van az elmúlt évtized a válságainak is. Európa több, önálló állam nélküli népe akar elszakadni az többségi nemzet államától. 2014-ben két hónapon belül két népszavazás is történt. Skócia történelmi lehetőséget kapott a függetlenségre, de a skótok nemet mondtak rá, bár a brit kormány üggyöntőnek ismerte el a referendumot, tehát valós esély volt az elszakadásra. Ezzel szemben a katalán népszavazást, melyen a válaszadók 80%-a a függetlenség mellett állt ki, a spanyol alkotmánybíróság alkotmányellenesnek tartotta, és egyelőre a katalán kormány célja is csak véleménynyilvánítás volt.

Kulcsszavak: nemzetállam, Baszkföld, nemzetiség, Baszk Autonóm Közösség.

Jelkód: N94, R10, R50

Bevezetés

A modern nemzetállamok létrejöttük a 19. században a többségi társadalom nemzettudatával párhuzamosan kialakult a nemzeti kisebbségek modern nemzettudata is. A kisebbségek sok esetben ugyanolyan gazdag kultúrával, történelemmel rendelkeztek mint a többségi nemzet, ezért méltán követelheték az különállás valamiféle formáját. Ezeket éppen a kialakuló polgári állam szüntette meg (mint pl. a Magyar Királyságban a kiegyezés után a szászok, székelyek és kunok autonómiáját, betagolva őket az egységes vármegyerendszerbe). Franciaországban az 1789-es forradalom óta hagyományosan etatista államszervezési szemlélet uralkodott, s a III. köztársaság idején a nemzeti kisebbségek (pl.: breton, okszitán, stb.) nyelveinek használatát betiltották, majd 1918 után ugyanerre a sorsra jutott a német nyelv Elzász-Lotharingiában.

A 20. században számos elnyomott, de egykor saját államalakulattal rendelkező nemzet nyerte el függetlenségét Európában, de több olyan nép sem rendelkezik saját állammal, amely történelmi előzményei, önálló kultúrája, valamint lélekszáma alapján igényt tart erre. Ez időről időre feszültségeket kelt az adott országon belül élő eltérő nyelvű, kultúrájú csoportok között. Az államalkotó nemzetek hol tudatosan próbálták háttérbe szorítani a kisebbségeket, hol azok spontán folyamatok következtében eltűntek vagy elvesztették nyelvüket (természetesen van pozitív példa is, az egyszer már kihaltnak tartott korni nyelvet ma egyre többen beszélik Nagy-Britanniában, és regionális nyelvként elismeri a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kar-tája).

A jelentős függetlenségi hagyományokkal rendelkező baszk nép esete egyedülálló! Történelmük során két hosszabb-rövidebb időszak kivételével mindig valamilyen különállással bírtak, s a nyelvvesztés nem ment végbe. Eredetük az idők homályába vész, de az biztos, hogy sem a rómaiak, sem az ibériai királyságokat megalakító gótok, sem a mórok, sem a frankok nem tudták őket teljesen leigázni. Egykor önálló államalakulattal is rendelkeztek (Navarrai királyság), de történelmük legnagyobb részében erősebb államalakulatok fennhatósága alá rendelve éltek, nyelvüket és kultúrájukat megőrizve.

Spanyolországban belül két autonóm tartományuk van, de baszk többség nélkül. Bár többen vallják magukat baszknak, mint ahányan a nyelvet beszélik, és a nacionalista pártok is erősek a régióban, a függetlenség hívei nincsenek többségben. Spanyolország legfejlettebb, legszélesebb körű autonómiája a Baszkföld Autonóm Közösségé, amely (a nagyobb lélekszámú Katalóniával ellentétben) pénzügyi önállósággal is bír. Nyelvüket szabadon használhatják, hivatalos nyelv a tartományban a spanyol mellett, sőt pozitív diszkrimináció illeti meg.

Amennyiben a spanyol kormány nem csorbítja ezt az autonómiát, Baszkföld vélemezhetően a közeljövőben nem nyeri el függetlenségét. Fejlett demokráciában, jóléti (de válságtól sújtott) államban nem olyan könnyű az elszakadás, ha a többségi nemzet önmagától nem kínálja azt fel. A 19. században kialakuló polgári államok épp azért ódzkodtak attól, hogy területi autonómiát adjanak a kisebbségeknek, mert a lehetséges elszakadás első lépésének tekintették azt. Ezzel szemben napjainkban minél szélesebb az autonómia, annál nagyobb a garancia az államban maradásnak.

A dolgozat elsősorban a spanyolországi baszkok függetlenségi kilátásait vizsgálja, mivel nagyobb részük itt él, és Franciaországban létszámukból és az ország hagyományosan erősen centralizált berendezkedéséből adódóan nyilvánvalóan semmi esély nem adódhat még autonómiára sem, nemhogy elszakadásra.

Alapvető kérdés, hogy gazdaságilag életképes lenne-e egy önálló baszk állam.

Érdekes megvizsgálni, hogy a baszk társadalom és a baszk politika hogyan viszonyul a függetlenség kérdéséhez? Van-e egy „nemzeti minimum” vagy a baszkok megosztottak ebből a szempontból? Továbbá hangsúlyos lehet a külső támogatottság illetve annak hiánya is: az Európai Unió nem támogatja a kis nemzetek függetlenségi törekvéseit, vezetői Skócia függetlenedése kapcsán többször világossá tették, hogy ha az ország elszakad az EU-tag Nagy-Britanniától, akkor kikerül az Európai Unióból is, nem jár neki automatikusan tagság, hanem azért újra kell folyamodni. Az újrafelvétel évekig húzódó folyamat lehet, amit Baszkföld és Katalónia esetében spanyol vétő fenyegetne.

Baszkföld

Amikor a Baszkföld kifejezést halljuk, két dolog juthat eszünkbe. A baszkok lakta területet magába foglaló történelmi Baszkföld régió (*Euskal Herria*), melyen Spanyolország és Franciaország osztozik, a másik a spanyol közigazgatási egységként működő Baszk Autonóm Közösség (*Euskadi*, röviden Baszkföld).

A történelmi Baszkföld Dél-Nyugat Európában, a Pireneusok nyugati csücskén, az Adour és Ebro folyók közt fekszik. A nagyjából 20000 km²-es területből 18000 km² tartozik Spanyolországhoz, 2000 km² pedig Franciaországhoz. A terület főként hegyvidékből, keskeny völgyekből áll, csak egy-két síkság tarkítja. Éghajlata esős és jóval hűvösebb, mint Spanyolország többi része. Népessége körülbelül három millió fő, ebből a többség, 2189257 fő a Baszk Autonóm Közösség, 640476 fő pedig Navarra lakója.⁴

A történelmi Baszkföldet hét tartomány alkotja, melyből négy található Spanyolországban; Álava/Araba (Vitoria/Gasteiz), Vizcaya/Bizkaia (Bilbao/Bilbo), Guipúzcoa/Gipuzkoa (San Sebastián/Donostia) és Navarra/Nafarroa (Pamplona/Iruña).⁵ A fenti részek közül az első három alkotja a Baszk Autonóm Közösséget, míg Navarra Spanyolország különálló autonóm területe. Franciaország Pyrénées-Atlantiques megyéjének területére esik három baszk tartomány: Labourd/Lapurdi (Ustaritz/Uztaritze), Soule/Zuberoa (Mauléon-Licharre/Maule-Lextarre), valamint Alsó Navarra/Nafarroa Beherea (Saint-Jean-Pied-de-Port/Donibane Garazi). A déli, Spanyolországhoz tartozó baszk területek összefoglaló neve Hegoalde, az északi, franciaországi baszk részeké Iparralde.

⁴ Instituto Nacional de Estadística 2015-ös adatai:

http://www.ine.es/FichasWeb/RegComunidades.do?fichas=49&busc_comu=& botonFichas=Go+to+Table+of+results

⁵ Az első név a spanyol, a második a baszk elnevezés. Zárójelben a tartományok központjainak nevei olvashatók. A nemzetközi szakirodalom a spanyol elnevezéseket használja, ezért jelen dolgozat is így tesz.

Baszkok történelme

A baszkok Európa egyik legrégebbi, és minden bizonnyal legrégebben egy helyben lakó népe. Egyes elméletek szerint a neolitikum, vagy egyenesen a paleolitikum óta élnek a Pireneusok lejtőin. A 6. században egy részük átkelt a Pireneusokon, és a mai Franciaország délnyugati régiójában telepedett le, mely ma is őrzi nevüket. A baszkok latin elnevezése *vascones*, ami után a föld latinul a Vasconia, franciául a Gascogne nevet kapta.

Az első róluk szóló beszámolókat görög és római földrajztudósok adták. A rómaiak először Gaius Marius idején kerültek konfliktusba a baszk törzsekkel, majd Kr.e. 77-ben Nagy Pompeius megalapította Pompelo (Pamplona) települést.⁶ Ez vált a rómaiak adminisztratív központjává, de civilizációjuk kevésbé érintette a hegyvidéken élő baszkokat, akik továbbra is pásztornép maradtak. A Kr. u. 411-ig tartó római fennhatóság során azonban kialakult bizonyos fokú egymásra hatás. Egyrészt baszk törzsekből sorozott segédcsoportok szolgáltak a római hadseregben, másrészt a kereszténység nagyon korai megjelenése a római hatásnak köszönhető. A kereszténység előtti időkből csak egy bizonyíthatóan baszk istenség neve maradt fenn, Iluberrixus Anderexus virágzás istené, akinek neve (ilurri-berri) valószínűleg galagonyabokrot jelent.⁷ Ez lehet legkorábbi jele annak, hogy bizonyos fák kiemelt jelentőségűvé váltak a baszkok szemében, aminek később a legfontosabb példája a Guernicai Tölgy, mely a baszk nép egységét testesíti meg.

A 6. században a baszkok két rivális erő, a vizigótok és a frankok között találták magukat. A baszkok többször feldúltak településeket a Pireneusok északi oldalán, és foglyaikat délen, a vizigót királyságban adták el. Emiatt indulhattak meg az első frank támadások a baszk területek ellen. Később a Karoling dinasztia vívott súlyos harcokat az Aquitániában élő baszkokkal. 750 körül történt a baszkok és a félszigeten észak felé hódító arab csapatok első összecsapása.⁸ Bár a baszkok több ízben is vereséget mértek a mórokra, Pamplona a 8. század végéig muszlim befolyás alá került.

Az európai kultúrtörténetben rendkívül jelentős hatása volt Nagy Károly 778 nyarán Hispániába vezetett hadjáratának. Visszavonulása közben a Roncesvalles-hágónál baszkok ütöttek rajta a frank utóvédet, és az utolsó emberig lemészárolták azt. Itt esett el Eggihard majordomus, Anshelm palotagróf és Roland, a breton területek kormányzója. Az események ihlették a Roland-éneket, a középkori francia irodalom legjelentősebb művét, Ludovico Ariosto *Orlando Furioso* című eposzát és számos más irodalmi művet.

A baszkok a muszlim majd frank befolyást a 9. század elején rázták le. Íñigo Arista (Eneko Arizta) baszk vezér, valószínűleg 824-ben⁹ – miután megdöntötte a frank uralmat – megalapította a pamplonai fejedelemséget, ami a későbbi Navarrai királyság elődjeként az első baszk államalakulat. Az új állam konszolidálásában nagy szerepet játszott a keresztény egyház, mely támogatta a délről a muszlim birodalom által határolt kis keresztény monarchiát, mely adminisztratív, katonai, kereskedelmi szempontból a legfejlettebb korabeli hispániai állammá vált. III. Sancho Garcés uralkodása alatt megszerezte Leónt és Kasztíliát, így Katalónia kivételével a navarrai korona alatt egyesítve az egész keresztény Hispániát. Uralmát a Pireneusoktól északra élő baszk vezetők (*buruzagiak*) is elismerték, így a történelemben először és utoljára egy politikai egységbe, egy uralom alá tartozott az összes baszk terület.¹⁰ Sancho 1035-ös halála után birodalma alkotóelemeire esett szét, fiai külön örökölték a navarrai királyság egyes részeit, s így két új állam született, a Kasztíliai és az Aragóniai királyság. Ezek uralkodói nem ismerték el Navarra uralmát, mely így nagyobb királyságok közé beszorulva elszigetelődött és eljelentéktelenedett.

A 12. századtól kezdve a kasztíliai korona fokozatosan kiterjesztette uralmát a Pireneusoktól délre található baszk területekre. Az ősi baszk társadalmi egység is ekkor, a 12. században

⁶ COLLINS 1987:38

⁷ COLLINS 1987:59

⁸ COLLINS 1987:118

⁹ COLLINS 1987:141

¹⁰ HEIBERG 2007:17

tört meg, amikor a navarrai és kasztíliai királyok kereskedővárosokat alapítottak területükön, ahova jelentős nem baszk népesség is költözött. Emiatt már korán feszültség alakult ki a Baszkföldön élő két eltérő kultúrájú társadalmi csoport, a spanyol, francia és latin nyelvű városi lakosság és a baszk nyelvű földművelők és pásztorok között.¹¹

A *Fueros* volt a helyi törvények és szokások, valamint speciális gazdasági és politikai mentességek együttese, melyeket az uralkodók szentesítettek, s cserébe hűséget vártak el. Lényegében ősi szokásjogok és már létező gyakorlatok emelkedtek törvényi szintre, melyek magukban foglaltak magánjogi és közjogi elemeket is. Fontos hangsúlyozni, hogy a katalán *fueros*-tól eltérően a baszk önkormányzatiság széttagolt tartományi autonómiák halmaza volt, és soha nem jött létre törvényileg egységes baszk terület. A 13-14. századtól kezdve kodifikálták ezeket a *fuerokat*, melyek egészen a 19. század közepéig meghatározták a baszk gazdasági és politikai berendezkedést.¹² A középkori kasztíliai uralkodók nem voltak képesek állandó hadsereget állomásoztatni a Francia királysággal határos, veszélyeztetett határvidéken, ezért jelentős pénzügyi jogosítványokkal (pl. adómentesség) ruházták fel az itt élő baszk közösségeket. A baszk földek lakosai mentesek voltak a katonai összeírások alól is, cserébe saját maguknak kellett megvédeniük földjeiket.

A városias településeket törvényileg élesen elválasztotta a *fueros* az őket körülvevő vidéktől. A városok, bár autonómiával rendelkeztek, a királyi adminisztráció keretei közé tartoztak, a vidéki területek pedig a tartományi gyűlések (*Juntas Generales*) joghatósága alá. Ezek alkották a baszk politikai és adminisztratív rendszer csúcsát, míg annak alján a községi tanácsok álltak.¹³

A baszk törvényi különállás rendszerét a *Régime Foral*-nak nevezték. Ez szerződéses viszonyt jelentett a baszkok és a kasztíliai korona között. A kasztíliai király egyben Vizcaya *señor*-ja címet is viselte, és beiktatásakor meg kell esküdnie a *fueros* tiszteletben tartására Guernica szent tölgyfája alatt.

A baszk különállás legfontosabb eleme a 18. és 19. századra egyértelműen a központilag kivetett adóktól és vámoktól való mentesség lett. Az adószedést és a helyi költségvetést is a helyi hatóság ellenőrizték. A *fueros* értelmében a Baszkföld vámmentes területté változott, ami nagyon élenkítően hatott a kereskedelemre.

Baszk önállóság korlátozása

A baszkok mindig nagyon büszkék voltak egyenlőségükre, annak ellenére, hogy világosan körülhatárolható társadalmi csoportok lakták Baszkföldet. Már jóval a baszk nacionalizmus megjelenése előtt napvilágot láttak olyan értekezések, melyek a baszk kollektív nemességet összekötötték a jellemzően paraszti életmóddal. A 18. századi jezsuita pap, Manuel de Larramendi a nemességet a földdel társította, és azzal, aki azt műveli. Ezt tartotta az eredeti baszk életmódnak, egyfajta kegyelmi állapotnak.¹⁴ Ezt az ősi erényekre épülő állapotot szembe állította a fényűző városi étellel, ahol hangsúlyosan jelenik meg az egyenlőtlenség. Larramendi írásait később alapul használták a baszk nacionalista gondolkodók.

Az Spanyol Királyság egységét a *reconquista* hozta létre. Az Ibériai-félsziget független keresztény királyságai azért fogtak össze, hogy kiűzzék a muszlimokat a félszigetről. A katolikus királyok, Aragóniai Ferdinánd és Kasztíliai Izabella házasságával (1469) egyesült az Aragóniai és a Kasztíliai Királyság. Sem a katolikus királyok, sem a Habsburgok idején nem alakult ki egységes államszervezet, s a baszk megyék, valamint Navarra, Katalónia és Aragónia megtarthatták saját jogi berendezkedésüket és politikai intézményeiket.¹⁵ Katolikus Ferdinánd (1479-1516) uralkodása alatt az egyesített Spanyol Királyság végleg bekebelezte Navarrát, amely en-

¹¹ HEIBERG 2007:14

¹² HEIBERG 2007:21

¹³ HEIBERG 2007:22

¹⁴ HEIBERG 2007:33

¹⁵ HEIBERG 2007:1

nek ellenére megtarthatta saját alkotmányát, kiváltságait és bíróságait egészen 1842-ig. Navarra északi része független maradt, majd 1589-ben perszonálunióra lépett a Francia királysággal, melybe 1620-ben beleolvadt. A déli baszk megyék egymástól eltérő státust élveztek. Alavát 1181-ben megszállta Kasztília, majd annak része lett 1331-ben, Guipúzcoa szintén Kasztília tartományává vált. Vizcaya ellenben fenntartotta alkotmányos különállását 1876-ig, a második karlista háború végéig.

A spanyol gyarmatosítás és az ország birodalomná válása azonban elindított egyfajta társadalmi, gazdasági és politikai integrációt. A gyarmatosítás olyan erőforrásokat igényelt, melyeket a különböző régiók csak együtt tudtak biztosítani, s a létrejött birodalmi szolidaritáshoz Madrid és az uralkodó biztosította a keretet. Amikor a birodalom túljutott delelőjén, s a gyarmatosítás következtében megroppant gazdasága, majd elveszítette a tengereken megszerzett fölényét, az addig létrejövő spanyol birodalmi integráció fenntartása mind nehezebbé vált. Ez szükségessé tette az egész országra kiterjedő egységes királyi adminisztráció létrehozását, ami csak a Bourbonok idején ment végbe a 18. században.¹⁶

V. Fülöp (1700-1746) 1706 és 1714 között eltörölte a régiók többségének kiváltságait és törvényi különállóságát, de Baszkföld és Navarra elkerülte ezt a sorsot, mert a spanyol örökösödési háborúban a Bourbonokat támogatták. A reformok nem hoztak érdemi eredményt az ország egységesítése szempontjából. A túlburjánzó bürokrácia nem volt képes jelentős reformokat véghezvinni, és a felvilágosult abszolutista központi hatalom valójában a király minisztereinek kezében volt. Napóleon által királlyá kinevezett Joseph Bonaparte új alkotmányt adott ki Bayonneban, de ezt a francia uralom ellen felkelők nem ismerték el. Napóleon bukása után visszatérő Bourbon király, VII. Ferdinánd (1808, 1813-1833) nem ismerte el a cádizi alkotmányt, abszolutista restaurációt hajtott végre és visszaállította a *fuerókat*.

A *Régime Foral* a 18. század legvégétől már akadályozta a baszk gazdasági fejlődést, ezért a városi elit szembekerült az agráriumot és vidéki életet támogató rezsimmel.

A baszkok a karlizmus mellé álltak, mert az felvállalta a régi regionális előjogok védelmét, míg a lánya nagykorúvá válásáig régensnővé kinevezett Mária Krisztina és köre a liberálisokhoz közeledett és visszafogott reformokba kezdett bele. Az ifjú királynő 1834-ben kiadta a Királyi Statútumot, mely oktrojált alkotmány volt, s véget vetett a rendi abszolutista királyságnak. Ezt számos próbálkozás követte, többek között a cádizi alkotmány visszaállítása, majd 1837-ben új alkotmány kiadása.

Az első karlista háború 1833-tól 1839-ig tartott, melyben don Carlos Baszkföld, Galícia és Katalónia konzervatív, mélyen vallásos parasztságára támaszkodott, s az általuk gyakorolt gerilla harcmodor jelentős nehézségek elé állította a királynő csapatait. Végül a liberális erők Baldomero Espartero tábornok vezetésével győzelmet arattak, és a vergarai megegyezés garantálta a baszkok jogait és kiváltságait. Ennek ellenére ezek mégis erodálódni kezdtek, rájuk is kiterjesztették ugyanis a hadkötelezettséget, Navarrát alkirálysági rangról tartományi szintre süllyesztették, s a tartományi *juntáktól* a jogköröket a madridi parlamentre ruházták át.

Az 1868-1874 közötti rossz természettel, gazdasági válsággal, lázadásokkal, dinasztia- majd államformaváltásokkal tarkított zűrzavaros években a karlisták újabb háborút robbantottak ki. Az elűzött II. Izabella trónját a *cortes* az olasz király, II. Viktor Emánuel fiának, Amedeo aostai hercegnek ajánlotta fel, de a karlisták don Carlos unokáját, az általuk VII. Károlynak nevezett trónkövetelőt ismerték el uralkodónak. 1872-ben kitört a háború, amelyet a karlisták Amadeo 1873-as lemondása után a köztársaság ellen, majd ennek bukása után II. Izabella fia, Alfonz ellen vívtak. 1876-ban végül a vereségek hatására Carlos trónkövetelő elhagyta az országot, I. Alfonz parlamentje pedig eltörölte Vizcaya, Guipúzcoa és Alava kiváltságait. 1878-ban a liberális baszk elitnek sikerült elérnie, hogy Madrid a Gazdasági Egyezmény keretei között bizonyos pénzügyi autonómiát adjon a baszk területeknek. Az ún. *conciertos económicos* visszaadta az

¹⁶ HEIBERG 2007:2

adószedési jogköröket a tartományok kezébe, valamint a közös megegyezés tárgyává tette a befizetendő adók összegét.

A baszk nemzeti mozgalom

A baszk nacionalizmus eredete mélyre nyúlik vissza a történelemben, de közvetlen előzményei a karlista háborúkhöz kötődnek.

Az 1872-1876 között zajló utolsó karlista háborúban a baszk megyék és Navarra jelentős erőket tudott kiállítani a *fueros* visszaállításának reményében. A főként Baszkföldön zajlott katonai konfliktus lezárásának eredményeképp a baszk megyéknek le kellett mondaniuk középkori előjogaik visszaállításának lehetőségéről. Bár a karlisták vereségével zárult a háború, a 1878-as Gazdasági Egyezmény bizonyos szintű sajátos adózási rendszert biztosított a baszk megyék számára. Ezzel a mérsékelt fuerista csoportok megelégedtek, de a radikális fueristák továbbra is az előjogok teljes visszaállítását követelték. Ez a mozgalom elsősorban a kultúra területén tett szert befolyásra, és a fuerista irodalom jelentős szerepet játszott a baszk nacionalizmus kialakulásában.¹⁷ A nacionalizmussal foglalkozó kutatók egyet értenek abban, hogy a nemzetépítés kulturális egységekkel kezdődik. Ennek megfelelően kulturális társaságok jöttek létre (Navarrai Éuskara Egyesület, Bilbaói Euskalerria Társaság stb.), melyek a baszk kultúra előmozdítását tűzték ki célul. A fuerista mítoszirodalom meghatározó hatást gyakorolt a baszk nemzeti mozgalom atyjára, Sabino de Arana Goirira.

A 19. század derekán a becslések szerint a 4-600000 lakos beszélte a baszk nyelvet, ami a népesség 55-84% lehetett.¹⁸ Számuk a második karlista háború után jelentősen csökkenni kezdett, mivel a baszk területeken spanyol nyelvű általános iskolákat vezettek be. Ekkor az *euskera* még főleg beszélt nyelv volt, s így az írásbeliség terjedésével párhuzamosan szorult vissza. Ennek igyekeztek elejét venni a baszk kulturális társaságok, valamint az egyház, mely továbbra is főként saját nyelvükön szólt a hívekhez.

A baszk nacionalizmus születése szorosan összefügg a 19. században Baszkföldön, elsősorban Bilbaóban kibontakozó ipari forradalommal is. A Vizcaya megyében fejlődő bányászat és nehézipar Spanyolország egész területéről vonzotta a bevándorlókat, és rövid időn belül erős munkásosztály jött létre, mely azonban jelentős részben nem baszk etnikumú és kultúrájú volt. Az ő életmódjuk jelentősen eltért a hagyományos baszk életformától, ami növekvő társadalmi feszültségekhez vezetett. Az iparosodás kora előtt szilárd társadalmi pozícióval rendelkező vizcayai kispolgárság aggódva tekintett a jelentőssé váló munkásosztályra, melyben társadalmi-gazdasági fenyegetést látott.¹⁹

A baszk nacionalizmus alapítójának Sabino de Arana Goiri (1865-1903) célja a hét baszk tartomány konföderációján alapuló független Baszk Állam létrehozása volt.²⁰ Szerinte Vizcaya a morális, politikai és etnikai hanyatlás állapotában volt, melyről a spanyolok tehetek. Az iparosodás és növekvő anyagi jólét a városokba vonzott sok nem baszk bevándorlót, akik a korábban erkölcsileg romlatlan, tradicionális baszk társadalmat megrontották. Arana az iparosodó baszk területek szociokulturális átalakulásával az ősi Vizcaya idillikus, paraszti életmódját állította szembe. A baszk Árkádia lakóinak nemessége és erkölcsössége mellett a mély vallásosságot határozta meg követendő értéknek a bilbaói polgárság számára.²¹ A korai baszk nacionalizmusra jellemző volt a katolikus integritás és a reakciós konzervativizmus, melyek éles ellentétben álltak a munkásság körében terjedő baloldali eszmékkel. Látható tehát, hogy Arana eszmerendszerét a más régiókból származó lakosság arányának növekedésére, az ősi rurális életmód eltűnésére, a társadalmi átalakulásra és a baszk kultúra és vallás gyengülésére válaszul hozta létre.

¹⁷ Az első fontos fuerista irodalmi mű Joseph Augustin Chaho Aitor legendája c. regénye.

¹⁸ HEIBERG 2007:46

¹⁹ MOLNÁR 2014:367

²⁰ BEN-AMI 1991:496

²¹ MOLNÁR 2014:371

Nacionalizmusának fő motívuma a függetlenségi törekvés volt, mely a kasztíliai elnyomással és Vizcaya „latinizációjával” szemben állt. A korai aranizmus faji alapokra helyezte a baszkok és a spanyolok ellentétét. Egyenesen a hispanofóbia jellemezte nézeteit, meg akarta őrizni a baszk vérvonal tisztaságát a fajok közti keveredés elkerülésével.²² Célja a *maketo* (a spanyol bevándorlókra alkalmazott kifejezés) invázió elleni küzdelem volt.²³ A nem baszk kulturális hagyományokat elutasította, alacsonyabb rendűnek tartva azokat. Megindult a munkásosztálynak a különböző spanyol régiókból bevándorlókkal való azonosítása, így egyre inkább a középosztály tette magáévá Arana eszmerendszerét. A baszk és a katalán nacionalizmus legnagyobb különbsége, hogy előbbi kirekesztő, utóbbi befogadó. A sokkal kisebb létszámú, többé-kevésbé asszimilált baszk elit nem tudott létrehozni olyan versenyképes nemzeti (magas)kulturán alapuló kulturális identitást, ami védőbástya lehetett volna a kasztíliai asszimilációs hatások ellen, míg a katalánoknak ez sikerült. A katalánok 1830-as évektől zajló kulturális reneszánszával szemben a baszk kultúra kimerült a folklórban és a szinte csak vidéki paraszti rétegek által beszélt nyelvben. Így a baszk nacionalizmus a centralizációtól és az elnyomástól való félelem, a modernizáció okozta trauma és a fenyegető kulturális asszimiláció miatt kirekesztővé, majd a 20. század második felében erőszakossá is vált.²⁴

A baszk nacionalizmus fejlődése Sabino Arana politikai jellemfejlődésével párhuzamosan zajlott. 1895-ben megalapította a Baszk Nacionalista Pártot, (Partido Nacionalista Vasco - PNV) melynek jelmondata az "Isten és Ősi Törvény" (*Jaungoikua eta Lagi-Zara=JEL*) lett. A századfordulóig a nacionalista és a fuerista csoportok megosztottak voltak s emellett a karlizmus is jelentős irányzat volt. 1898-ban azonban a Bilbaói Euskalerrria Társaság (más néven az 1876-ban alapított Liberális Fuerista Párt) ún. *euskalerrriaco* szektora csatlakozott Arana pártjához. Ezzel a PNV megszerezte a társaság hetilapját, mely létfontosságúnak bizonyult a nacionalista eszmék terjesztésének szempontjából. A szektor vezetője, Ramón de la Sota y Llano iparmágnás pedig megfelelő anyagi háttérrel tudott biztosítani a pártnak.²⁵ 1898-ban Sabino Arana képviselő lett Vizcayában, s innentől kezdve eltávolodott az általa korábban hirdetett ruralizmustól és radikalizmustól. Ebben az *euskalerrriaco*-szektor volt a támasza. Mérsékeltebb irányvonala feszültségeket teremtett a PNV-ben, melyek az 1902-es ún. spanyol-fordulat után még nyilvánvalóbbá váltak. Arana szinte pálfordulást vitt véghez, melyet 1902 júniusában a *La Patria* c. nacionalista hetilapban publikált cikkében fejtett ki.²⁶ Írásában már a spanyolokkal való összefogásban látta a baszk függetlenségi mozgalom sikerének kulcsát. Arana 1903-as halála után a párt egysége megbomlott, s csak 1906-ban kiadott pártprogram tudta helyreállítani oly módon, hogy a szándékosan kétértelmű nyilatkozatot a mérsékelt és a radikális szárny is saját szája íze szerint értelmezhetette.

A nacionalizmus beágyazottsága és népszerűsége folyamatosan növekedett, amit a PNV választási eredményei bizonyítanak. A párt mérséklődésének köszönhetően már nem csak a vizcayai kispolgárság körében volt népszerű, hanem közép- és felsőosztálybeliek számára is vonzó lett. A 20-as évekre vált osztályokon átívelő nemzeti mozgalommá.

A baszk nemzeti mozgalom az iparosodó Vizcayában bontakozott ki, s hosszú ideig nem tudta meghódítani a másik két baszk megyét, Guipúzcoát és Alavát, valamint Navarrát. E helyeken az iparosodás nem volt olyan mértékű, mint a Nervión torkolatvidékén, vagy teljesen elmaradt. Itt a helyi polgárság a monarchista pártokat (Navarrában a karlista irányzatot) támogatta.

A vidék lakossága is viszonylag később vált a nacionalizmus hívévé. Jó részük nem írt és beszélt spanyolul. Rájuk a főként karlista földbirtokosok politikai befolyása érvényesült, de az

---

²² MOLNÁR 2014:372

²³ HEIBEG 2007:50

²⁴ SERES 2009:51

²⁵ Ramón de la Sota y Llano rendkívüli vagyonnal rendelkező ügyvéd, ipar- és hajómágnás volt, később XIII. Alfonz spanyol király személyes ismerőse. Társadalmi helyzetéből adódóan kiemelkedő szolgáltatásokat tett pártjának. Nacionalista elköteleződése kivételnek számított a vizcayai iparmágnások között.

²⁶ MOLNÁR 2014:374

első világháborúban való semlegesség miatt bekövetkező gazdasági fejlődés és prosperitás következtében jelentős részük maga is földtulajdonossá vált, s így megtört a helyi földbirtokosoktól való függésük. A PNV elkezdte felismerni az agrárium problémáit, s zászlajára tűzte azok megoldását. Ezzel párhuzamosan új szakmák jelentek meg a vidéken, mint tanító, bolttulajdonos, kereskedő, bártulajdonos és kisiparos, ami szintén lendületet adott a nacionalizmus elterjedésének.²⁷ 1931-re már a nacionalista volt a vezető politikai erő a vidéki Vizcayában és Guipúzcoában.

Az első világháborús semlegességből fakadó gazdasági fejlődésnek Baszkföld volt az egyik legnagyobb haszonélvezője. A baszk acélipar teljesítménye 1914-ről 1916-ra megháromszorozódott, a bankszektor nyeresége 1915-ről 1918-ra megduplázódott, majd 1919-re megháromszorozódott, s a hajógyártás szintén jelentős növekedést ért el.²⁸

A PNV először 1915-ben küldött szenátorokat a madridi *Cortes*be, az 1918-as országos parlamenti választáson érték el addigi legnagyobb sikerüket, a 20 baszk helyből 7-et nyertek el. Tárgyalásokat kezdtek a baszk autonómia kérdéséről a központi kormánnyal, de ezek kudarcba fulladtak, s egyéb, részben külső okok miatt a regionális autonómiák kérdése lekerült a napirendről.

A Primo de Rivera-diktatúra (1923-1930) alatt a politikai nacionalizmus be volt tiltva, de a kulturális nacionalizmus virágzott. Baszk zenei, színházi és táncegyüttesek alakultak, a baszk nyelvvel és kultúrával foglalkozó tudományos folyóiratok jelentek meg, baszk vagy baszk-spanyol két tanítási nyelvű iskolák nyíltak, sajátos nacionalista hegymászó egyesületek (*mendigoitzaleak*) jöttek létre, melyek fontos szerepet játszottak a kulturális és a politikai nacionalizmusban egyaránt.

1931-ben, a második köztársaság kikiáltásakor Spanyolország számtalan problémával küzdött, s ezek egyike volt a kis nemzetek és autonómiájuk ügye. A köztársasági alkotmány szelleme föderatív jellegű volt, de az egységes spanyol nemzet eszméjéből nem engedett, s ezért érzéketlen volt a három kis nemzet törekvései iránt.²⁹ Ennek ellenére lehetőség vált autonómia státutumok kidolgozására és elfogadtatására. A katalán, baszk és gallego elképzelés is önálló államot szeretett volna magának az ibér népek konföderációjában. Ez persze nem valósult meg, de a katalánok autonómiát kaptak 1932-ben.³⁰

1933-ban a radikális republikánus Lerroux a jobboldallal együtt alakított kormányt, és az addig elért eredményeket, így az autonómiákat is el akarta törölni. Ennek hatására radikalizálódtak a nemzeti mozgalmak. Az országon egyre inkább eluralkodott az erőszak, mind a baloldal, mind a jobboldal fegyveres forradalommal akarta a problémákat megoldani.

A baszk autonómia ügyének legfőbb akadályai ezekben az években mégsem Madrid, hanem a baszk politikai erők megosztottsága és ellentétei voltak. A jobboldal konzervatív, monarchista, katolikus és a Spanyolországgal való egység híve volt. A baloldal liberális, egyházellenes és republikánus érzelmű volt, valamint támogatta az autonómia ügyét. A nacionalisták pedig egyszerre voltak katolikusok, republikánusok és liberalizmus ellenesek. A legfőbb törésvonalat azonban az jelentette, hogy a jobb- és baloldal nem fogadta el az egységes baszk nemzet koncepcióját, míg a nacionalisták az *Euzkadi* elnevezés alatt egy mind a spanyol, mind a francia baszk területeket magában foglaló baszk hazát értettek.³¹

Az autonómiaellenes madridi kormánnyal szemben Katalóniában, Asztúriában és Baszkföldön is elégedetlenség és lázadások törtek ki. Baszkföldön 1934. október 4-én általános sztrájk kezdődött, mely felkelésbe torkollott, amit a hadseregnek kellett elfojtania. A nacionalisták a bal és a jobboldal közé szorultak, mindkét oldalról támadták őket, de az 1936-os választáson a három tömb közel azonos eredményt ért el.

²⁷ HEIBERG 2007:69

²⁸ HEIBERG 2007:73

²⁹ ANDERLE 1999:135

³⁰ ANDERLE 1999:135

³¹ HEIBERG 2007:83

1936-ban létrejött a Baszk Autonóm Provincia, melybe a három baszk tartomány mellett Navarra is beletartozott. A parlament 1936. október elsején elfogadta Baszkföld, vagyis Alava, Guipúzcoa és Vizcaya autonómia statútumát, s a guernicai tölgy alatt José Antonio Aguirre, a PNV elnöke felesküdt, mint a Baszk provizórikus kormány elnöke és védelmi minisztere.

A Köztársaság 1936-ban megadta az autonómiát a baszkoknak, de ekkor már zajlott a polgárháború, szétszakadt az ország. A júliusban kitört felkelés előtt a PNV nacionalista párt volta ellenére deklarálta hűségét a köztársasághoz, hiszen a jobboldali tábornoktól csak brutális centralizmusra számíhattak, míg a köztársasági kormány, bár halogatva, de hajlandó volt elfogadni az autonómia statútumokat. A nagyon erős karlista hagyományokkal rendelkező Navarra a spanyol nacionalisták oldalára állt, s szintén így tett egy alavai helyőrség, ami után a helyi PNV is Franco-t kezdte támogatni. A guipúzcoai és vizcayai PNV kitartott a köztársaság mellett, de a két tartomány ekkor már szinte független baszk államként működött.³² A kis- és középpolgárság, a parasztság, a munkásság és a baszk egyház szintén a köztársaság mellett állt ki, míg a spanyol katolikus egyház Francót támogatta.

A spanyol kormány 46 gyalogos zászlóaljot szerelt fel, melyeket *gudarik* (baszk harcosok), spanyol szocialisták és a nemzetközi brigádok tagjai alkottak, ám ezek nem rendelkeztek sem megfelelő tüzérséggel, sem légiereővel.

1937 áprilisában megkezdődött Bilbao ostroma, melynek előkészítéseképpen a Német Condor Légión lebombázta Durango és Guernica városát. Az utóbbi pusztulása széles nemzetközi visszhangot váltott ki, s borzalmaikat Pablo Picasso is megörökítette híres festményén. A tragédiát tetézte, hogy április 26-án hétfőn vásár miatt a környék falvaiból sokan tartózkodtak a 7000 lakosú városban. A baszk kormány jelentése szerint az áldozatok száma 1654 volt, de ezt a mai kutatások 153-ra teszik.³³ Azonban a baszkok számára Guernica nem csak a kegyetlenség és a rombolás szimbóluma, hanem évszázadok óta szent városuk is, mely otthont ad a szent tölgynek, mely alatt uralkodók két évente esküt tettek a nép választott képviselői előtt az ősi alkotmány betartására. A baszk nép egységét szimbolizáló tölgy a 14. század óta áll Guernicában. Az eredeti fa pótlására még annak életében elültették egy magvát, s ez a lánc mai napig sem szakadt meg. A harmadik fa túlélte Guernica lebombázását, s 2004-ben pusztult el, törzsét ma kis szentélyben őrzik.³⁴

Santander eleste után a baszk csapatok megadták magukat az olasz fasiszta csapatoknak. Ezután a baszk kormány kénytelen volt elhagyni az országot. Először Katalóniába ment, majd a német megszállásig Párizs, utána London lett a székhelye. A baszk kormány a világháborúban a szövetségeket támogatta, a francia ellenállásban több ezer baszk harcolt. 1945 márciusában Bayonne-ban megalakult a Baszk Konzultatív Tanács, mely tömörítette a Baszk Nacionalista Pártot, a Baszk Köztársasági Baloldalt, a Baszk Nacionalista Akciót, valamint a Szocialista Munkáspárt baszk tagozatát.

Franco a polgárháború alatt 7000 baszk nacionalistát megöletett.³⁵ Ez meghatározta viszonyát a baszkokhoz, és úgy általában a kisebbségekhez, annak ellenére, hogy ő maga galíciai származású volt. Győzelme megpecsételte a kisebbségi nemzetek törekvéseit.

A Franco rezsim megszüntette az autonóm tartományok önállóságát és betiltotta a spanyoltól eltérő anyanyelv használatát. Minimális kulturális autonómiát sem engedélyezett, egyedül Navarra élvezett speciális státuszt, jutalmul hűségéért.

A baszk nacionalizmust az ország gazdaságának az 50-es évek végén kezdődő fellendülése élesztette újjá. Az 1890-es évekhez hasonlóan az iparosodással és gazdasági fejlődéssel páru-

³² HEIBERG 2007:88

³³ <http://www.euskonews.com: Gernikazarra Historia Taldea>.

http://www.euskonews.com/0621zkb/elkar_es.html találat ideje: 2016.04.22. 13:45.

³⁴ El Correo: *El Árbol de Gernika, un roble muy simbólico*.

<http://www.elcorreo.com/graficos/bizkaia/201409/11/arb-gernika-roble-simbolico-309834271891-mm.html>

³⁵ KARSAI 1977:80

zamosan jelentkezett a nemzetiségi mozgalmak megújulása és megerősödése. Ez különösen a Franco-éra utolsó húsz évére igaz, mely alatt a legelmaradottabb baszk tartomány, Álava vált a legmagasabb átlagjövedelmű spanyolországi régióvá. Bilbaóban új lakótelepek épültek, széles tömegek bére növekedett, de az autonómiáért tüntetőkre sortűz várt. Jóléti diktatúra épült ki, s a fejlett Baszkföld sok bevándorlót vonzott más spanyol területekről. Elkezdte a baszkokat zavarani, hogy gazdag régiójuk finanszírozza az ország elmaradottabb részeit, de ugyanakkor pont a jólét miatt a többség csendben, beletörődve tűrte az elnyomást. Sokan igazat kezdtek adni Jean-Paul Satre-nak, aki Baszkföldet Spanyolország gyarmatának nevezte. (Hegoaldével ellentétben a franciaországi baszk területek szegény vidéknek számítottak, ahonnan évente ezrek vándoroltak el.)

A baszk nemzeti mozgalom vezető erejét a nacionalista csoportok alkották, a PNV 1956-ban megszervezte az első baszk világkonferenciát, melyen határozatot hoztak a baszk iskolák felállításáról. A 70-es években a baszk kultúra látványos virágzásba kezdett. 1971-ben 67 iskolában 18500 gyerek tanult baszkul, 1974-ben ez már 138 iskola volt 25000 tanulóval. Tíz baszk könyvkiadó adott ki 20 folyóiratot és 6 újságot, 16 rádióadó sugárzott baszk nyelven is.³⁶ A Haza Napja nevű ünnepet minden évben máshol, elsőként Guernicában 1964-ben tartották meg.

A függetlenség társadalmi és gazdasági alapjai

Baszkföld természeti adottságok szempontjából szerencsés helyzetben van, fő adottságait a tenger és a hegyekben rejlő jelentős mennyiségű vasérc jelentik. Az ipar a 19. században épült ki Bilbaóban és környékén. Húzóágazat hagyományosan az acél- és hajógyártás, valamint a halászat volt. A nehézipar az 1970-es, 80-as évek gazdasági válságaiban veszített jelentőségéből, helyét a szolgáltatási szektor és az új technológiákon alapuló iparágak vették át. A baszk kormányzat az üzleti körökkel és a gazdasági szektorok képviselőivel együtt létrehozta a Baszk Ipari Rekonstrukciós Társaságot, mely motorja lett az átalakulásoknak.

Jelenleg a három legnagyobb iparág a gépgyártás, a repülőgépgyártás és az energiaipar. A legnagyobb baszkföldi vállalatok között van a BBVA bank, az Iberdrola energiacég, a Mondragón Cooperative Corporation, a Gamesa szélturbina gyártó cég és a kötőpályás közlekedési eszközöket gyártó CAF. A kormányzat új gazdasági stratégiája három szektor kiemelt fejlesztését részesíti előnyben: a biotechnológia (BioBasque program), a nanotechnológia (NanoBasque program) és az alternatív energia (Energia Stratégia program) iparágat.³⁷ Kiemelkedő a fentiek mellett az autógyártás, mely a baszk GDP 15,37 százalékát adja.³⁸

Baszkföldön a legalacsonyabb a munkanélküliség egész Spanyolországban, 2013-ban 15,76 %³⁹, 2014-ben 14%⁴⁰ volt, míg Spanyolországban átlagosan ennek majdnem a duplája. Baszkföld GDP arányos adóssága 12,1 %, míg a spanyol kormányzaté majdnem 90%.

A pénzügyi és gazdasági világválsággal szemben Baszkföld kevésbé volt sebezhető, mint az ország többi része, s ez jelentős mértékben pénzügyi autonómiájának köszönhető. Szintén segített helyt állni a válságban az, hogy Baszkföld bevételeinek 26%-a az iparból származik, míg Spanyolország más részeit az ingatlanlufi kipukkadása nagyon érzékenyen érintette. Ráadásul az

³⁶ ANDERLE 1985:179

³⁷ ec.europa.eu: *Basque Country*.

<https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regional-innovation-monitor/base-profile/basque-country>. Találat ideje: 2016.04.19. 19:00

³⁸ SERES 2009:49

³⁹ El País: *Euskadi cerró 2013 con la tasa de paro más baja de España*.

http://ccaa.elpais.com/ccaa/2014/01/23/paisvasco/1390472443_889546.html

találat ideje: 2016.04.19. 18:07

⁴⁰ www.democraticunion.eu: *An Economic Exception: The Basque Country*.

<http://www.democraticunion.eu/2014/05/economic-exception-basque-country/>. találat ideje: 2016.04.19. 18:32.

ETA erőszakos cselekményekről való, egyelőre véglegesnek tűnő 2011-es lemondása óta a turizmus is jelentősen növekedni kezdett, ami Baszkföldön korábban szinte elenyésző volt. A szövetkezeti jellegű Mondragón Cooperative Corporation a világ egyik legnagyobb napelem gyártója, Baszkföld legnagyobb, és Spanyolország hetedik legnagyobb vállalata. Az átlagos kapitalista nagyvállalattól eltérő szerkezete és válságkezelési módszerei miatt kevésbé sínylette meg a válságot.

2010-ben a legnagyobb GDP növekedést Navarra érte el (1,2%), ezt követte Baszkföld (0,8%), míg a nemzeti átlag -0,1% volt. Az egy főre jutó nemzeti össztermék Baszkföldön volt a legmagasabb, 31314 euró, ez 35,8%-al volt magasabb a spanyol átlagnál. Ezek az eredmények az iparnak (Navarra esetében főleg az autógyártásnak és a kohászatnak) köszönhetőek.

A baszk gazdasági növekedés az elmúlt években lassulni látszik az ország többi részéhez képest. 2014-ben Baszkföld 1,3%-os GDP növekedést ért el, de ez ebben az évben ez már a nemzeti átlag (1,4%) alatt volt, a legjobban teljesítő spanyol régió La Rioja 2%-os gazdasági növekedést produkált. Az egy főre jutó GDP tekintetében Baszkföldet (29277 euró) a főváros Madrid előzte meg (30755 euró). A pozíciórontás ellenére még mindig a Baszkföldön volt a legmagasabb az éves átlagjövedelem, 18626 euró, ami az országos átlagnál 32,5%-al jobb.

2015-ben a baszk GDP 3,1%-al nőtt, míg az országos átlag 3,2% volt. Ebben az évben az egy főre jutó baszk GDP még mindig Madrid (31812 euró) után a második helyen állt (30459 euró). Látható, hogy a relatív lassulás ellenére Baszkföld tartósan az ország legjobban teljesítő régiói között van, és történelmileg kialakult erős ipar és a legújabb technológiákat igénylő szektorok előnyös kombinációja miatt ez valószínűleg nem is nagyon fog változni az elkövetkező években sem. Baszkföld gazdasági erejét bizonyítja, hogy a kis régió Spanyolország ipari termelésének és exportjának egyaránt 9%-t állítja elő.

A politikai helyzet instabilitása az általános vélekedés szerint negatívan hat egy adott régió gazdaságára. Bár a témát kevés kutatás tanulmányozta, de valószínűsíthetően az ETA tevékenysége jelentősen hátráltatta a Baszkföld gazdasági teljesítményét. Alberto Abadie és Javier Gardeazabal tanulmánya az erőszakos tettek kezdetétől, az 1970-as évek elejétől vizsgálja a Baszkföld gazdaságát, összehasonlítva azokat egy konstruált, erőszakmentes kontroll-régióval.

A 70-es évek elején Baszkföld Spanyolország egyik leggazdagabb tartománya volt, az egy főre jutó GDP tekintetében harmadik a tizenhétből. Majdnem harminc év politikai instabilitás és erőszak után, a 90-es évek végére a hatodik helyre csúszott vissza. A "szintetikus" kontroll régióhoz képest Baszkföld egy főre jutó GDP-je 10%-al csökkent. A baszkföldi vállalkozók és vállalatok gyakori célpontjai voltak az ETA által elkövetett gyilkosságoknak, rablásoknak, zsarolásoknak, és emberrablásoknak, ez utóbbiakból (és felajánlásokból) finanszírozta magát a szervezet. A külföldi befektetések is nagyobb eséllyel irányultak olyan spanyol régióba, amelynek területén nem zajlott fegyveres konfliktus.

Az összehasonlítás bonyolult módszertanát itt nem ismertetném, de eredményeit a szerzők az 1998 szeptemberében egyoldalúan bejelentett 14 hónapos tüzszünet időszakát vizsgálva is ellenőrzik. Megvizsgálták a tevékenységüknek nagy részét a Baszkföldön folytató vállalatok, és nem baszk vállalatok részvényárfolyamait a kérdéses időszak alatt. A tüzszünet bejelentése után pár hónappal, amikor már hihetőnek tűnt az ETA őszintesége (korábban tüzszünet soha nem tartott tovább három hónapnál), a baszk vállalatok részvényárfolyamai emelkedni kezdtek, ugyanekkor a nem baszk vállalatokéi nem mutattak eltérést a korábbihoz képest. Ugyanígy, a tüzszünet véget értevel a baszk részvények teljesítménye negatívba fordult a nem baszk cégek részvényeihez képest.⁴¹

A fentieknek fényében kijelenthető, hogy a Baszkföld kivételes gazdasági teljesítményét viszonylag jelentős mértékben negatívan befolyásolta az ETA terrorista tevékenysége. Ennek ellenére Spanyolország leggazdagabb régiói között maradt, s a gazdasági és pénzügyi válság is kevésbé sújtotta, mint az ország többi részét. Ezen a gazdasági teljesítményen valószínűleg a füg-

---

⁴¹ ABADIE és GARDEAZABAL 2003:125

getlenség elnyerése sem változtatna. Ki lehet jelenteni, hogy az önálló Baszkföld gazdaságilag életképes ország lenne.

Összefoglaló

A függetlenség kérdésében nagyon fontos a társadalmi beágyazottság. A 21. században, Nyugat-Európában már nincs akkora jelentősége a függetlenségnek, mint a nemzeti ébredés korában. Bár Navarrának és Franciaországnak van még hova fejlődni a baszk kisebbség jogainak garantálásában, Baszkföld szinte minden jogi lehetőséget kimerített. A nemzeti érzésen és önbecsülésen kívül szinte csak az szólhat érvként a függetlenség mellett, hogy a Madridnak befizetett irdatlan mennyiségű pénzből Spanyolország szegényebb régióit kell eltartaniuk, valamint a nagyon fontos tény, hogy a történelem során a Navarrai Királyság fénykora óta először egyesülne egy országban, azonos jogállással az összes baszk terület, hiszen a függetlenség hívei nem csak a Baszk Autonóm Közösség, hanem a teljes történelmi Baszkföld elszakadását szeretnék.

A diktatúra éveiben a baszk lakosság nagy része szimpatizált a függetlenségi mozgalommal, még ha az ETA módszereivel nem is értett egyet. Azonban ezekben az években nem készült felmérés a lakosság véleményéről.

Baszkföld lakosságának jelentős része Spanyolország más régióiból származik, s érthető okokból ők az elszakadás ellen foglalnak állást. Nehéz meghatározni azt, hogy a Baszkföld lakóinak aránya hogyan oszlik meg baszkok és nem baszkok között. 2015-ben a baszk elnökség honlapján nyilvánosságra hozott felmérés szerint Baszkföld lakosságának 26%-a csak baszknak, 21%-a inkább baszknak, mint spanyolnak, 35%-a ugyanannyira baszknak, mint spanyolnak, 4%-a inkább spanyolnak, mint baszknak, s 3 %-a csak spanyolnak vallotta magát.

A függetlenség megítélése állandóan változik a lakosság körében, s a jelenlegi tendencia a támogatottság csökkenését jelzi (lásd: Melléklet 6. ábra). 2005-ben a felmérések adatai szerint a lakosság 27%-a támogatta a függetlenséget, 31%-a körülményektől tette függővé ezt, 32%-a pedig a függetlenség ellen foglalt állást (11% nem tudja vagy nem válaszolt). Ehhez képest a legutóbbi, 2016 eleji közvélemény-kutatás azt mutatja, hogy a lakoságnak csak 19%-a függetlenségpárti. A népesség 30%-a a körülményektől függővé teszi a függetlenség támogatását, 38% elutasítja, 12% nem tudja/nem válaszolt.

A kérdést többféle kérdésfeltevéssel is lehet vizsgálni, a 2016. januári adatok szerint 22% erősen támogatta a függetlenséget, 41% egyáltalán nem, a lehetséges államberendezkedések közül 23% a függetlenség, 34% a föderalizmus, 32% az autonómia, 6% a centralizmus mellett tenné le a voksát, 5% nem tudja.⁴²

Ha összevetjük az elmúlt évek adatait, azt láthatjuk, hogy a függetlenségpártiak aránya 25-30% körül mozog, míg az elszakadást ellenzőké szinte minden évben magasabb. Ilyen arányokkal nem valószínű, hogy az elszakadás a közeljövőben bekövetkezik, még ha azt a spanyol kormány lehetővé tenné is. Bár az anyanyelvhasználat aránya nő, a függetlenséget pártolók aránya csökken; de ez utóbbi tendencia véleményem szerint nem független gazdasági és politikai folyamatoktól, válságoktól, s ezért még megfordulhat.

A baszk népnek mindeddig nem adatott meg az esély, hogy népszavazáson nyilváníthassa ki akarátát a függetlenséggel kapcsolatban. 2007. szeptember 28-án a baszk kormány akkori elnöke, Juan José Ibarretxe bejelentette egy véleménynyilvánító népszavazás megtartását, melyben a kormánykoalíció mindhárom pártja, a konzervatív PNV, a nacionalista Eusko Alkartasuna és a baloldali zöld Ezker Batua-Berdeak is támogatta. A referendumot a baszk parlament is jóváhagyta, és 2008. október 25-ére tűzték ki megtartását. Ibarretxe tervei szerint ezt 2010-ben egy ügyszavazás követte volna.

⁴² El País: *El independentismo sigue en caída libre en Euskadi hasta el 24%*.
http://politica.elpais.com/politica/2016/04/08/actualidad/1460098016_458423.html
 találat ideje: 2016.04.20. 23:48

Spanyolország két nagy pártja, a Szocialista Munkáspárt és a Néppárt elutasította a kezdeményezést, de a galíciai és katalán regionális nacionalista pártok támogatták. A szocialista kormány a Spanyol Alkotmánybíróság elé utalta az referendum kérdését, amely 2008. szeptember 11-i döntésében alkotmányellenesnek találta és megtiltotta azt.⁴³

Felhasznált irodalom:

- ABADIE, ALBERTO ÉS GARDEAZABAL, JAVIER: THE ECONOMIC COSTS OF CONFLICT: A Case Study of the Basque Country. In: *The American Economic Review*, Vol. 93, No. 1 (Mar., 2003), 113.o.
- ANDERLE ÁDÁM [1985]: *Megosztott Hispánia*. Kossuth Könyvkiadó, [Budapest]. 178.o.
- BEN-AMI, SHLOMO [1991]: *Basque Nationalism between Archaism and Modernity*. *Journal of Contemporary History*, Vol. 26, No. 3/4. 1991. szept. 502. o.
- COLLINS, ROGER [1987]: *The Basques*. Blackwell, Oxford. 2. o.
- CORTÁZAR, FERNANDO GARCÍA DE - VESGA, JOSÉ MANUEL GONZÁLEZ [2005]: *Spanyolország története*. Osiris Kiadó, Budapest. 304. o.
- HEIBERG, MARIANNE [2007]: *The making of the Basque nation*. Cambridge University Press. 16. o.
- KARSAI 1977:80
- KARSAI László [1977]: *Guernicától az ETA-ig. A baszk nép a polgárháborúban és ma*. Tiszatáj 5. sz. (1977), 79. o.
- MEES, LUDGER [2004]: *Politics, Economy, or Culture? The Rise and Development of Basque Nationalism in the Light of Social Movement*. *Theory and Society*, Vol. 33, No. 3/4, Special Issue: Current Routes to the Study of Contentious Politics and Social Change (Jun. - Aug., 2004), 318.o.
- MOLNÁR PÉTER [2014]: *A nemzetépítés sarokkövei. A korai baszk nacionalizmus eszmerend-szere, politikája és társadalmi bázisa*. Politikai krízisek Európa peremén: A Kaukázustól a Brit-szigetekig. Szerk.: Kovács Bálint-Matevosyan Hakob. Magyar napló, Budapest, 2014. 369. o.
- SERES ATTILA: Baszkok és Katalánok - két kisebbség, eltérő fejlődés. Az EU nem támogatja Baszkföld önálló részvételét az Európai Unióban. In: *Európai Tükör 2009/9*. Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma. 49.o.
- Sociómetro Vasco 29*. Gobierno Vasco, Diciembre 2005. 86. o.
- Sociómetro Vasco 57. Euskadi en el Mundo*. Gobierno Vasco, Marzo 2015. 56. o.
- Sociómetro Vasco 60. 20 años de opinión pública vasca*. Gobierno Vasco, Marzo 2016. 48. o.
- Spanish Regional Accounts. Regional Gross Domestic Product Year 2010. Instituto Nacional de Estadística. 2011. márc.24. http://www.ine.es/en/prensa/np645_en.pdf
- Spanish Regional Accounts. Regional Gross Domestic Product Year 2015. Instituto Nacional de Estadística. 2016. márc.30. http://www.ine.es/en/prensa/np964_en.pdf
- Spanish Regional Accounts. Regional Gross Domestic Product Year 2015. Instituto Nacional de Estadística. 2016. márc.30. http://www.ine.es/en/prensa/np964_en.pdf
- Spanish Regional Accounts. Regional Gross Domestic Product. 2010-2014 Series. Instituto Nacional de Estadística. 2015. dec.23. http://www.ine.es/en/prensa/np958_en.pdf

⁴³Constitutional Court Judgment No. 103/2008, of September 11
<http://www.tribunalconstitucional.es/es/jurisprudencia/restrad/Paginas/JCC1032008en.aspx>.